

GRANICE DOZWOLONEJ KRYTYKI PRASOWEJ DZIAŁALNOŚCI OSÓB PEŁNIĄCYCH FUNKCJE PUBLICZNE

1. Uwagi ogólne

Wolność prasy i prawo do informacji zagwarantowane w Konstytucji RP, mają nie tylko charakter praw obywatela, ale również praw człowieka. Granice wolności prasy określa, między innymi art. 31 Konstytucji RP stanowiąc, że ochronie prawnej podlegają, nie wszystkie wypowiedzi dziennikarskie, lecz tylko te, które nie naruszają chronionych wolności i praw innych osób. Fakt, że wolność prasy nie ma charakteru absolutnego, lecz doznaje ograniczeń i musi mieścić się w granicach wytyczonych przez przepisy prawa, jest akcentowana zarówno w orzecznictwie sądów polskich, jak i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Dorobek orzecznictwa Trybunału w sferze wolności wypowiedzi zagwarantowanej w art. 10 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, jest ogromny. Trybunał wielokrotnie stwierdzał w orzecznictwie, że wolność wypowiedzi jest jednym z filarów demokratycznego społeczeństwa, podstawą jego rozwoju i warunkiem samorealizacji jednostki².

Wolność prasy obejmuje prawo do krytyki prasowej. Prawo prasy do krytyki odnoszącej się do spraw publicznych jest jedną z niezbędnych

-
- 1 Joanna Sieńczyło–Chlabicz, Uniwersytet w Białymstoku.
 - 2 Zob. m.in. *Fressoz i Roire v. Francja*, orzeczenie ETPC z 21 stycznia 1999, § 45; raport Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 13 I 1998, skarga nr 29183/95; *Handyside v. Wielka Brytania*, orzeczenie ETPC z 7 grudnia 1976, A. 24, § 49.

zasad społeczeństwa i państwa demokratycznego, za których publikacją przemawia interes publiczny. W tym kontekście doniosłe znaczenie ma krytyka działalności osób pełniących funkcje publiczne. Europejski Trybunał Praw Człowieka wielokrotnie podkreślał w orzecznictwie, że granice dozwolonej krytyki, odnoszącej się do tych, którzy sprawują funkcje publiczne, są szersze niż w stosunku do osób prywatnych. Podobnie wypowiedział się również Sąd Najwyższy. Wymaga zbadania, jak należy rozumieć rozszerzone granice krytyki działalności osób pełniących funkcje publiczne. Niezwykle istotne jest również wskazanie obowiązków dziennikarzy korzystających z prawa do krytyki w odniesieniu do znanych postaci życia publicznego.

2. Warunki korzystania przez prasę z rozszerzonych granic dozwolonej krytyki w orzecznictwie ETPC

Sąd Najwyższy stwierdził w orzecznictwie, że osoby pełniące funkcje publiczne narażone są na wystawienie swoich poczynań pod osąd opinii publicznej i muszą liczyć się z krytyką swojego postępowania. W wyroku z 5 kwietnia 2002 r. Sąd Najwyższy postawił słuszną tezę, że w odniesieniu do osób sprawujących funkcje publiczne obowiązują rozszerzone granice dopuszczalnej krytyki. Podkreślił jednocześnie, że nie oznacza to zezwolenia na publikowanie nieprawdy oraz na nierzetelne wykorzystywanie materiałów prasowych³. Niestety Sąd Najwyższy nie podjął próby wyznaczenia granic dopuszczalnej krytyki prasowej, jak również nie odpowiedział, na ile granice te są szersze w stosunku do osób wykonujących funkcje publiczne, w porównaniu z krytyką osób prywatnych. Pomimo braku odpowiedzi na te istotne kwestie, uznać należy, że podjęcie przez Sąd Najwyższy problematyki granic dopuszczalnej krytyki, w odniesieniu do osób publicznych, zasługuje niewątpliwie na aprobatę⁴.

W świetle orzecznictwa sądów niemieckich granice krytyki prasowej są szersze w odniesieniu do tych, którzy aktywnie uczestniczą w sprawach publicznych lub w życiu politycznym. Zatem zasada roz-

3 Zob. wyrok SN z 5 kwietnia 2002, II CKN 1095/99, OSNC 2003, nr 3, poz. 42.

4 J. Sieńczyło—Chlabicz, Glosa do wyroku SN z 5 IV 2002 r., PPH 2004, Nr 3, s. 52 i n.

szerzonych granic krytyki prasowej ma zastosowanie również do osób wykonujących mandat zaufania publicznego. Granice krytyki prasowej, w odniesieniu do tego kręgu osób mogą być odmienne stosownie do ich własnej, ukształtowanej przez media sylwetki. Obowiązuje reguła, że im bardziej ich publiczne wypowiedzi są prowokacyjne, tym muszą oni znieść w większym stopniu krytykę ze strony prasy. Szersze granice krytyki prasowej odnoszą się również do tych, którzy uczestniczą bezpośrednio w znanych sprawach karnych w charakterze oskarżonych, prokuratorów lub adwokatów. Osoby te muszą tolerować ostrzejsze wypowiedzi krytyczne, lecz jedynie przez okres trwania postępowania sądowego.

Z uwagi na to, że debata polityczna ma doniosłe znaczenie w społeczeństwie demokratycznym, to dyskurs polityczny jest z reguły traktowany jako wyrażenie opinii, nawet jeżeli zachodzi przewaga faktów nad dziennikarskim komentarzem. Tak więc stwierdzenie faktu, że kanclerz zbroi Niemcy na nową wojnę będzie rozumiane jako stwierdzenie opinii. Pomimo, że w Niemczech ochronie podlega ostra i zjadliwa krytyka, to jednak nadmierny krytycyzm, spowodowany wypowiedziami obraźliwymi i znieważającymi, nie korzysta z ochrony. W konsekwencji, opinia krytykującego, której celem jest poniżenie czy obraza, skutkuje zniesławieniem, chyba że komentarz był jedynie przeñością. Ciężar dowodu obciąża powoda, który zobowiązany jest wykazać, że komentarz przekroczył dozwolone granice i w konsekwencji nie podlega konstytucyjnej ochronie⁵.

Granice dozwolonej krytyki nie da się oczywiście precyzyjnie wyznaczyć, gdyż określają je okoliczności konkretnej sprawy. Można jednak wskazać kryteria pomocne w ocenie przez sądy konkretnych przypadków korzystania przez prasę z prawa do krytyki⁶.

Europejski Trybunał Praw Człowieka wielokrotnie podkreśla w orzecznictwie, że rozszerzone granice dozwolonej krytyki prasowej dotyczą w pierwszej kolejności członków rządu, następnie polity-

5 N. Braithwaite, *The International Libel Handbook*, Butterworth–Heinemann Ltd. 1995, s. 156.

6 Zob. szerzej J. Sieńczyło–Chlabicz, *Naruszenie prywatności osób publicznych przez prasę. Analiza cywilnoprawna*, Kraków 2006, s. 467 i n.

ków i innych funkcjonariuszy publicznych, w szczególności sędziów, prokuratorów i oficerów policji. Analiza orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka pozwala na wskazanie warunków korzystania przez prasę z rozszerzonych granic dozwolonej krytyki działalności osób pełniących funkcje publiczne oraz wykonujących mandat zaufania społecznego.

Po pierwsze, krytyka prasowa powinna stanowić wkład w debatę o sprawach publicznie ważnych⁷, w szczególności o sprawach politycznych i tych, które wzbudzają uzasadnione zainteresowanie społeczeństwa⁸. Rozszerzone granice dozwolonej krytyki dotyczą przede wszystkim udziału prasy w dyskusji o sprawach politycznych. Trybunał wielokrotnie podkreśla w orzecznictwie, że wolność debaty politycznej jest rdzeniem koncepcji demokratycznego społeczeństwa. Doniosłość debaty publicznej Trybunał zaakcentował m.in. w sprawie Schwabe przeciwko Austrii.⁹ Stwierdził on, że art. 10 ust. 2 konwencji pozostawia niewiele miejsca na ograniczenia wypowiedzi politycznych lub debaty o ważnych sprawach publicznych,¹⁰ która oznacza bezpośrednie lub pośrednie uczestnictwo obywateli w procesie podejmowania decyzji w państwie demokratycznym.¹¹ Trybunał podkreślił w orzecznictwie, że wolność debaty politycznej jest rdzeniem koncepcji demokratycznego społeczeństwa, która przewija się przez całą konwencję. Zadaniem Trybunału jest zwrócenie szczególnej uwagi na przypadki, gdy podjęte środki lub wymierzone kary mogłyby zniechęcić prasę do udziału w dyskusjach o publicznie ważnych sprawach.¹² Trybunał stwierdził także, że w demokracji parlament lub inne podobne organy są ważnym miejscem politycznej debaty, dlatego powinny istnieć po-

7 Np. Fressoz i Roire v. Francja, orzeczenie z 21 stycznia 1999, raport Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 13 I 1998, skarga nr 29183/95.

8 Dalban v. Rumunia, orzeczenie z 28 września 1999, Wielka Izba, raport Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 22 I 1998 r., skarga nr 28114/95.

9 Orzeczenie ETPCz z 28 sierpnia 1992 r., A. 242–B; raport Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 8.01.1991 r., skarga nr 13704/88; Feldek p. Słowacji, orzeczenie ETPCz z 12 lipca 2001 r., skarga nr 29032/95, Reports of Judgements and Decisions 2001–v.II.

10 Öztürk p. Turcji, orzeczenie ETPCz z 28 września 1999 r., Wielka Izba, raport Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 30.06.1998 r., skarga nr 22479/93.

11 R. Bartoszcze, Rada Europy..., s. 105.

12 Np. Giniewski p. Francji, orzeczenie ETPCz 31 stycznia 2006 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 64016/00, § 54.

ważne względy na usprawiedliwienie ingerencji w swobodę wypowiedzi w tych miejscach.

Po drugie, za publikacją krytyki prasowej powinien przemawiać ważny interes publiczny¹³. Najszersze granice wolności wypowiedzi (prasy) odnoszą się do wypowiedzi będących częścią debaty politycznej, prowadzonej w interesie publicznym¹⁴. Jednakże, nawet w przypadku istnienia ważnego interesu publicznego na prasie ciążyą szczególne obowiązki i odpowiedzialność, gdy dochodzi do podważenia dobrego imienia osoby pełniącej funkcje publiczne. Trybunał podkreśla, że dziennikarze powinni opierać zarzuty krytyczne na wiarygodnych źródłach i przestrzegać podstawowej zasady domniemania niewinności. Niezwykle istotne jest również umożliwienie osobie ustosunkowania się w prasie do opublikowanych zarzutów¹⁵.

Po trzecie, Trybunał zaznaczył, że podstawowym obowiązkiem dziennikarzy korzystających z rozszerzonych granic krytyki prasowej – jest obowiązek działania w dobrej wierze¹⁶. Oznacza to, że opublikowane informacje powinny być oparte na ścisłej podstawie faktycznej. Dziennikarze są zobowiązani do przekazywania danych zweryfikowanych i udowodnionych¹⁷, zapewniania wiarygodnych i precyzyjnych informacji, formułowania wypowiedzi opartych na faktach¹⁸, w zgodzie z etyką dziennikarską¹⁹. Publikowanie informacji nieprawdziwych w złej wierze przekracza granice krytyki²⁰. W sprawie Feldek p. Słow-

-
- 13 Zob. m.in. Raichinov v. Bułgaria, orzeczenie ETPC z 20 kwietnia 2006, skarga nr 47579/99; Fuentes Bobo v. Hiszpania, orzeczenie z 29 lutego 2000 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 39293/98.
 - 14 Zob. np. Feldek p. Słowacji, orzeczenie ETPCz z 12 lipca 2001r., skarga nr 29032/95, Reports of Judgements and Decisions 2001–v.II. Sürek v. Turkey (nr 1) (GC), nr skargi 26682/95, § 61, ECHR 1999–IV.
 - 15 Zob. m.in. White v. Szwecja, orzeczenie ETPC z 19 września 2006, skarga nr 42435/02.
 - 16 Zob. Stoll v. Szwajcaria, orzeczenie ETPC z 25 kwietnia 2006 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 69698/01, § 53.
 - 17 Fressoz i Roire v. Francja, orzeczenie z 21 stycznia 1999, raport Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 13 I 1998, skarga nr 29183/95.
 - 18 Zob. m.in. White v. Szwecja, orzeczenie ETPC z 19 września 2006, skarga nr 42435/02.
 - 19 Fressoz i Roire v. Francja, orzeczenie z 21 stycznia 1999, raport Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 13 I 1998, skarga nr 29183/95; Begens Tidende i inni v. Norwegia, orzeczenie z 2 V 2000 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 26132/95; Bladet Tromso A/S i Stensaas v. Norwegia, orzeczenie ETPC z 20 maja 1999, Wielka Izba, raport Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 9 VII 1998 r., skarga nr 21980/93.
 - 20 Vides Aizsardzības Klubs v. Łotwa, orzeczenie z 27 maja 2004 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 57829/00.

cji²¹ ETPCz stwierdził, że dziennikarz nie działa w złej wierze, jeżeli zarzuty krytyczne były oparte na powszechnie znanych faktach, które uzasadniały użycie wyrażenia „faszystowska przeszłość” w odniesieniu do osoby sprawującej w rządzie funkcję ministra kultury i nauki.

Po czwarte, zarzuty krytyczne powinny być formułowane przez dziennikarzy pod warunkiem wykazania prawdziwości faktów, na których się opierają. W sprawie *Bladet Tromsø A/S i Stensaas przeciwko Norwegii*²² Trybunał stwierdził, że prasa może opierać się na treści urzędowych raportów bez konieczności dokonywania w sposób niezależny własnych ustaleń, gdyż w przeciwnym wypadku jej ważna rola publicznego obserwatora uległaby osłabieniu. Trybunał stwierdził w orzecznictwie, że prasa może – publikując informacje o ważnych publicznie sprawach – opierać się na oficjalnych raportach, bez konieczności niezależnego badania tych faktów²³.

Po piąte, powinny być spełnione wymogi dotyczące struktury wypowiedzi krytycznej, zwłaszcza obowiązek starannego oddzielenia faktów od ocen. Trybunał podkreśla różnicę między wypowiedziami o faktach, które podlegają weryfikacji zgodności z prawdą, a opiniami (sądami ocennymi), które nie dają się zweryfikować²⁴. Oskarżenia w odniesieniu do konkretnych osób powinny mieć dostateczną podstawę w faktach. Komentarz lub opinia mogą być uznane za niedopuszczalne tylko wówczas, gdy nie mają podstaw w faktach²⁵. Jeżeli wypowiedzi prasowe były oparte na faktach, to należy zbadać, czy dziennikarze dopełnili obowiązku ich sprawdzenia (zweryfikowania). W przypadku podania przez prasę w wypowiedzi krytycznej zarzutów zniesławiających, należy każdorazowo zbadać, czy istniały szczególne okoliczności uzasadniające zwolnienie prasy z obowiązku ich sprawdzenia. Ocena jest uzależniona od tego, w jakim stopniu prasa może uznawać materiał

21 Orzeczenie ETPCz z 12 lipca 2001 r., skarga nr 29032/95, Reports of Judgements and Decisions 2001–v.II.

22 Orzeczenie ETPC z 20 maja 1999 r., Wielka Izba, ECHR 1999–III, § 68.

23 Colombani i Incyan p. Francji, orzeczenie ETPC z 25 czerwca 2002 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 51279/99.

24 Pedersen i Baadsgaard v. Dania, orzeczenie z 19 VI 2003 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 49017/99; *Vides Aizsardzības Klubs v. Łotwa*, orzeczenie z 27 maja 2004 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 57829/00.

25 *Unabhängige Initiative Informationsvielfalt p. Austrii*, orzeczenie ETPCz z 26 lutego 2002 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 28525/95.

stanowiący podstawę formułowanych zarzutów za wiarygodny. Z zasady przyjmuje się, że zarzuty krytyczne powinny mieć oparcie w faktach²⁶. Trybunał stwierdził, że nawet sądy ocenne mogą okazać się nadużyciem, jeżeli zawarta w nich ocena nie ma podstaw w faktach²⁷.

Po szóste, rząd powinien być powściągliwy w posługiwaniu się sankcjami karnymi, zwłaszcza w odniesieniu do przekroczenia granic krytyki prasowej stanowiącej wkład w debatę o sprawach publicznie ważnych²⁸. Z orzecznictwa Trybunału wynika, że sięganie po środki karne powinno być traktowane jako wyjątek, a nie reguła. Trybunał podkreślił w orzecznictwie zasadność odpowiedzialności karnej sprawcy, przede wszystkim w przypadku zniesławiających zarzutów, formułowanych w złej wierze i bezpodstawnych oskarżeń²⁹. Zasadą – w przypadku naruszenia dobrego imienia osób pełniących funkcje publiczne – powinna być odpowiedzialność cywilna lub dyscyplinarna.

Po siódme, dziennikarze korzystając z prawa do krytyki, nie powinni nakłaniać do stosowania przemocy wobec jednostki, przedstawiciela państwa lub grupy społecznej i zachęcać do szerzenia nienawiści³⁰. Trybunał zwrócił w orzecznictwie szczególną uwagę na istotną rolę prasy w zapewnieniu właściwego funkcjonowania politycznej demokracji. Podkreślił, że prasa nie powinna przekraczać pewnych granic ustanowionych, m.in. dla ochrony interesów państwa, takich jak: bezpieczeństwo i integralność terytorialna, obrona przed zagrożeniem przemocą oraz zapobieganie niepokojom społecznym³¹. Trybunał podkreślił szczególne obowiązki i odpowiedzialność prasy w sytuacjach konfliktów i napięć. Wyjątkowa ostrożność jest wymagana złasz-

26 Zob. np. Feldek p. Słowacji, orzeczenie ETPCz z 12 lipca 2001 r., skarga nr 29032/95, Reports of Judgements and Decisions 2001–v.II.

27 Np. Pedersen i Baadsgaard p. Danii, orzeczenie ETPCz z 19 czerwca 2003 r., Wielka Izba, skarga nr 49017/99, § 76.

28 Zob. np. Raichinov v. Bułgaria, orzeczenie ETPC z 20 kwietnia 2006 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 47579/99, § 51.

29 Np. Sürek v. Turcja (nr 1), orzeczenie ETPC z 8 sierpnia 1999 r., ECHR 1999–IV, § 66.

30 Trzynaście spraw v. Turcja, orzeczenia z 8 sierpnia 1999, Wielka Izba, raporty Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 11 XII 1997 r. (osiem spraw) oraz z 13 I 1998 r. (pięć spraw); Özgür Gündem v. Turcja, orzeczenie z 16 marca 2000 r., Izba (Sekcja IV), raport Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 29 X 1998 r., skarga nr 23144/93; Müslüm Gündüz v. Turcja, orzeczenie ETPC z 4 grudnia 2003 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 35071/97, § 40–41.

31 Zob. m.in. Trzynaście spraw p. Turcji, orzeczenia z 8 lipca 1999 r., Wielka Izba, raporty Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 11.12.1997 r. (osiem spraw) oraz z 13.01.1998 r. (pięć spraw).

cza przy podejmowaniu decyzji o publikacji poglądów zawierających podżeganie do przemocy przeciwko państwu. W przeciwnym wypadku prasa stałaby się narzędziem podsycania nienawiści i zachęcania do przemocy³².

3. Obowiązki dziennikarzy a prawo do krytyki w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę w orzecznictwie, że jednym z wyznaczników granic dozwolonej krytyki działalności osób publicznych jest dołożenie przez dziennikarzy szczególnej staranności i rzetelności przy zbieraniu i wykorzystaniu materiałów prasowych. Obowiązek ten obejmuje podjęcie nieodzownych działań w postaci sprawdzenia zgodności z prawdą uzyskanych wiadomości lub podanie ich źródła. Ustawodawca wymaga od dziennikarzy staranności specjalnej, nieprzeciętnej, a więc wyższej od tej, która jest normalnie oczekiwana w obrocie cywilnoprawnym. Podkreślił to w wyroku z 8 października 1987 r. Sąd Najwyższy stwierdzając, że obowiązek dziennikarza do zachowania należytej staranności przy zbieraniu i wykorzystywaniu materiałów prasowych oznacza kwalifikowaną staranność i rzetelność³³. Ze strony dziennikarzy oczekuje się nie tylko zwykłego profesjonalizmu, rutynowego wyczerpania procedur zawodowych, ale dołożenia starań, aby być nie tylko sprawnym zawodowo, poszukującym sensacji, tropiącym nieprawidłowości, lecz także człowiekiem widzącym racje nie tylko jednej strony, a przede wszystkim piszącym prawdę i rzetelnie³⁴. W uchwale siedmiu sędziów z dnia 18 lutego 2005 r.³⁵ Sąd Najwyższy wskazał, że ogólnie akceptowanymi kryteriami szczególnej staranności i rzetelności działania dziennikarza są: na etapie zbierania materiałów – status źródła, rzetelność źródła informacji, sprawdzenie zgodności z prawdą uzyskanych informacji przez sięgnięcie do innych, dostępnych źródeł i upewnienie się co do zgodności informacji z innymi znanymi faktami

32 Sener p. Turcji, orzeczenie z 18 lipca 2000 r., I zba (Sekcja III), skarga nr 26680/95.

33 Wyrok SN z 8 października 1987 r II CR 269/87, OSNC 1989, nr 4, poz. 66.

34 Postanowienie SN z 17 października 2002 r., IV KKN 634/99, OSNKW 2003, nr 3–4, poz. 33.

35 Uchwała SN z dnia 18 lutego 2005 r III CZP 53/04, Biuletyn Sądu Najwyższego 2005, nr 2, poz. 10.

oraz umożliwienie osobie zainteresowanej ustosunkowania się do uzyskanych informacji. Na etapie wykorzystania materiałów prasowych istotne jest przede wszystkim wszechstronne, a nie selektywne przekazanie informacji, przedstawienie wszystkich okoliczności i niedziałanie „pod z góry założoną tezę”.

Stopień staranności dziennikarza różni się w zależności od wiarygodności źródła informacji, jej pilności oraz rodzaju materiału prasowego. Staranność może być mniejsza, gdy informatorem jest uznany autorytet, osoba należąca do kręgu podmiotów zaufania publicznego, urzędnik administracji rządowej lub samorządowej. Nie oznacza to jednak, że takich wiadomości dziennikarz nie musi sprawdzać³⁶. W sytuacji, gdy sprawdzenie informacji okazuje się zupełnie niemożliwe, obowiązkiem dziennikarza jest wskazanie źródła³⁷.

Dyskusję wśród przedstawicieli polskiej doktryny wywołało zwłaszcza stanowisko Sądu Najwyższego zaprezentowane w wyroku z 14 maja 2003 r.,³⁸ jak również w uchwale siedmiu sędziów SN z 18 lutego 2005 r.³⁹ Sąd Najwyższy przedstawił tezę, że „za bezprawne w rozumieniu art. 24 § 1 kc., nie może być uznane opublikowanie materiału prasowego naruszającego dobra osobiste, gdy okaże się, że zawiera on informacje nieprawdziwe, jeżeli dziennikarz działając w obronie uzasadnionego interesu społecznego, zachował szczególną staranność i rzetelność przy zbieraniu i wykorzystaniu tego materiału. Bezprawnym bowiem nie jest działanie wypełniające obowiązki nałożone przez ustawę. Działanie dziennikarza, które nie jest bezprawne, nie może powodować jego odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych (art. 24 kc.).

Wydaje się, że zasadniczo taki pogląd nie może być przyjęty. Podzielam w pełni stanowisko zaprezentowane przez prof. Radwańskie-

36 Zob. J. Sobczak, *Ustawa Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 156.

37 Por. B. Kordasiewicz, *Jednostka wobec środków masowego przekazu*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1991, s. 42.

38 Wyrok SN z 14 maja 2003 r I CKN 463/01, OSP 2004, z. 2, poz. 22. Zob. glosy do tego wyroku: Z. Radwańskiego, OSP 2004, z. 2, poz. 22; R. Tymiec, PIP 2004, z. 4, s. 120 i n.; W. Gontarski, *Gazeta Sądowa* 2004, s. 35 i n.

39 Uchwała SN z 18 lutego 2005 r., III CZP 53/04, *Biuletyn Sądu Najwyższego* 2005, Nr 2, poz. 10; krytycznie J. Sieńczyło–Chlabicz, *Głosa do uchwały siedmiu sędziów SN z 18 II 2005 r. PIP* 2005, z. 7, s. 113 i n.

go, który stwierdził m.in., że pogląd SN nie może być przyjęty, gdyż prowadzi do paradoksalnej konsekwencji, że osoba pokrzywdzona nieprawdziwym i do tego publicznie rozpowszechnionym pomówieniem, byłaby pozbawiona środków ochrony swojej czci, i do tego w obronie uzasadnionego interesu publicznego.

Stanowisko SN zaprezentowane w wyroku z 14 V 2003 r. nie znajduje potwierdzenia w orzecznictwie. W wyroku z 20 listopada 2002 r. Sąd Najwyższy słusznie uznał, że działanie podjęte w obronie uzasadnionego interesu społecznego, w ramach krytyki prasowej, nie obala domniemania bezprawności w razie podania faktów nieprawdziwych (...) ⁴⁰. Natomiast w wyroku z 22 grudnia 1997 r. podkreślił, że warunkiem niezbędnym powołania się przez dziennikarza na okoliczność działania w obronie społecznie uzasadnionego interesu jest wykazanie prawdziwości twierdzeń dotyczących osoby, w której sferę dóbr osobistych wkroczone ⁴¹. Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z 25 stycznia 2001 r. ⁴² zwrócił uwagę na wymóg rzetelnego wykorzystania przez dziennikarzy zebranych informacji. Stwierdził, że tylko wtedy, gdy informacja jest prawdziwa i rzetelnie podana, może być mowa o działaniu usprawiedliwionym, jako działaniu podjętym w obronie uzasadnionego interesu (społecznego czy prywatnego). Opublikowanie fałszywych informacji, mogących wywołać niekorzystne skutki dla konkretnej osoby, uznać należy za działanie bezprawne. Sąd Najwyższy w wyroku z 6 grudnia 2005 r. ⁴³ podkreślił, że dziennikarz nie może posługiwać się informacjami nieprawdziwymi i zniesławiającymi, nawet w obronie interesu publicznego.

Można rozważyć wprowadzenie do ustawy prawo prasowe obowiązku autosprostowania przez dziennikarzy twierdzeń nieprawdziwych o faktach, które spowodowały naruszenie czci. Jednakże, w dobie coraz bardziej agresywnych technik zbierania informacji, nieustannej pogoni prasy za sensacją, skandalem, trudno liczyć na wykonywanie

40 Wyrok SN z 20 listopada 2002 r. II CKN 1033/00, niepubl.

41 Wyrok z 22 grudnia 1997 r II CKN 546/97, OSNC 1998, Nr 7–8, poz. 119; zob. także J. Wierciński, Glosa do wyroku SN z 22 XII 1997, II CKN 546/97, PiP 1999, z. 3, s. 98.

42 Wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 25 stycznia 2001 I ACa 4/01, OSA 2001, nr 9, poz. 51.

43 Wyrok SN z 6 grudnia 2005 r I CK 204/2005, Gazeta Prawna 2005, Nr 237 Omówienie stanowiska Sądu Najwyższego zob. Rzeczpospolita 2005, nr 285.

przez dziennikarzy obowiązku autosprostowania. Ponadto, w przypadku naruszenia czci na podstawie nieprawdziwych twierdzeń, nie wystarczy samo ich odwołanie, gdyż do usunięcia skutków bezprawnego naruszenia należy się pokrzywdzonemu prawo odniesienia się do bezpodstawnie postawionych zarzutów. Tę zaś możliwość stwarzają pokrzywdzonemu roszczenia przewidziane w art. 24 § 1 kc.⁴⁴

Moim zdaniem należy przyjąć jako zasadę, że na okoliczność „działania w uzasadnionym interesie społecznym,” jako przesłankę egzoneracyjną, nie można się powołać w przypadku przedstawienia fałszywych, niezgodnych z prawdą informacji. Jedynie w szczególnych sytuacjach i na zasadzie wąsko interpretowanego wyjątku można uznać, że nie doszło do bezprawnego naruszenia dóbr osobistych przedstawionej osoby, pomimo że opublikowane w prasie zarzuty jej dotyczące, okazały się później fałszywymi. Wydaje się, że niezbędnymi warunkami dla takiej oceny musi być łączne spełnienie następujących przesłanek:

- 1) dziennikarz był przekonany o prawdziwości zarzutu w trakcie zbierania i wykorzystywania zebranych informacji,
- 2) dziennikarz wykazał, że podjął wszelkie możliwe i racjonalne starania zmierzające do weryfikacji zebranych informacji,
- 3) zarzut dotyczy osoby pełniącej funkcje publiczne oraz za publikacją informacji przemawia uzasadniony interes publiczny⁴⁵.

4. Wnioski końcowe

Krytyka działalności osób pełniących funkcje publiczne powinna odpowiadać pewnym, określonym warunkom. Z analizy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika, że:

44 Zob. J. Sieńczyło–Chlabicz, Granice dozwolonej krytyki działalności osób pełniących funkcje publiczne, PIP 2006, z. 6, s. 18 i n.

45 Por. J. Barta, R. Markiewicz, Bezprawność naruszenia dobra osobistego wobec rozpo- wszechnienia w prasie nieprawdziwych informacji (w:) Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Prof. Maksymiliana Pazdana, (red.) L. Ogiegięto, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 799.

- 1) wyjątki od zasady wolności wypowiedzi – określone w art. 10 § 2 Europejskiej Konwencji o Ochronie praw Człowieka – szczególnie w sprawach politycznych lub publicznie ważnych – powinny być wąsko interpretowane;
- 2) doniosła rola prasy polega zwłaszcza na informowaniu społeczeństwa o ważnych sprawach publicznych, a w konsekwencji w traktowaniu prasy ze szczególną tolerancją w przypadkach ich komentowania, gdy za ich publikacją przemawia uzasadniony interes publiczny;
- 3) granice dozwolonej krytyki są rozszerzone w odniesieniu do członków rządu, polityków i innych funkcjonariuszy publicznych w porównaniu z osobami prywatnymi;
- 4) obowiązuje zasada, że im bardziej prowokacyjne są publiczne wypowiedzi wyżej wymienionej grupy osób, tym szerszy jest zakres dozwolonej krytyki prasowej;
- 5) szerszej ochronie podlega krytyka prasowa podjęta w związku z publiczną debatą o sprawach ważnych, wzbudzających powszechne zainteresowanie, zaś najszerszej ochronie podlega debata polityczna⁴⁶;
- 6) granice swobody wypowiedzi prasowych posłów, zwłaszcza z ugrupowań opozycyjnych w stosunku do rządzących, powinny być szersze i traktowane ze szczególną swobodą i tolerancją.

Sąd Najwyższy podkreślił w orzecznictwie, że rozszerzone granice krytyki powinny być stosowane tylko w odniesieniu do osób pełniących funkcje publiczne. Jednakże – jak wynika z orzecznictwa ET-PCz – granice te są szersze nie tylko w stosunku do tej grupy osób, lecz również do tych, którzy są kandydatami do zajmowania urzędów publicznych lub są osobami zaufania publicznego. Granic dozwolonej krytyki nie da się precyzyjnie wyznaczyć, gdyż określają je okoliczności konkretnej sprawy. Można jednak wskazać kryteria pomocne w ocenie przez sądy konkretnych przypadków korzystania przez prasę z prawa do krytyki.

46 Zob. szerzej J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak, *Prawo mediów*, Warszawa 2005, s. 43 i n.

Sądę, że najszersze granice odnoszą się do wypowiedzi krytycznej, która spełnia następujące przesłanki:

- 1) krytyka dotyczy działalności osób pełniących funkcje publiczne, jak również wykonujących mandat zaufania publicznego;
- 2) krytyka stanowi element dyskusji politycznej, która obejmuje w szczególności: ocenę działalności i zdolności do sprawowania urzędu publicznego, pełnienia funkcji publicznych, ocenę działalności partii politycznych, organów władzy, funkcjonariuszy publicznych i kandydatów na urząd publiczny;
- 3) celem krytyki jest ujawnienie i ocena negatywnych zjawisk występujących w działalności publicznej tych osób;
- 4) krytyka została podjęta w interesie publicznym.